

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาวิจัย เรื่อง การพัฒนาบทเรียนภูมิปัญญาท้องถิ่นและศูนย์การเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมของชุมชนในเขตอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแบ่ง เป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 การศึกษารวบรวมแหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

ตอนที่ 2 การพัฒนาบทเรียนภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

ตอนที่ 3 การศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางการพัฒนาศูนย์เรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมของชุมชนตามบริบทของชุมชนในเขตอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

ตอนที่ 1 การศึกษารวบรวมแหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

จากการส่งหนังสือสอบถามไปยังประธานกรรมการหมู่บ้านจำนวน 83 หมู่บ้านของ 6 ตำบล ในเขตอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ และจากการลงพื้นที่ภาคสนามรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนในเขตอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ได้ จำนวนภูมิปัญญาท้องถิ่นทั้งสิ้น 41ผลิตภัณฑ์/ผลงาน จากผู้ทรงภูมิปัญญาที่ให้ข้อมูลและสามารถนำข้อมูลมาเผยแพร่ ได้จำนวน 36 คน โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม รวมทั้งการศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมจากเอกสาร เว็บไซต์ ที่เกี่ยวข้อง การนำเสนอมีลำดับดังนี้

1. ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการในภาพรวม จำนวน 41ผลิตภัณฑ์/ผลงาน ของผู้ทรงภูมิปัญญา 36 คน

2. ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการจำแนกตามสาขา/ถิ่นที่อยู่อาศัย (ตำบล)

3. ข้อมูลกระบวนการเรียนรู้และสังสมประสบการณ์ การถ่ายทอดความรู้ ผลิตภัณฑ์/ผลงาน ของภูมิปัญญาท้องถิ่น

รายละเอียดของข้อมูลมีดังนี้

1. ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการในภาพรวม จำนวน 41ผลิตภัณฑ์/ผลงาน ของผู้ทรงภูมิปัญญา 36 คน

1.1 ผลการศึกษาข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการในภาพรวม ของ 6 ตำบล 83 หมู่บ้าน นำเสนอในรูปแบบของตารางสรุปภูมิปัญญาท้องถิ่น รายละเอียดตามตารางที่ 4.1-4.2

ตารางที่ 4.1 ข้อมูลทั่วไปผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ 36 คน

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
1. เพศ		
ชาย	10	27.77
หญิง	26	72.23
2. อายุ		
ต่ำกว่า 40 ปี	4	11.11
40 – 60 ปี	31	86.11
61 ปีขึ้นไป	1	2.78
3. ระดับการศึกษา		
ประถมศึกษาหรือต่ำกว่า	12	33.33
มัธยมศึกษา	14	38.88
สูงกว่ามัธยมศึกษา	10	27.79
4. สถานภาพ		
สมรส	30	83.33
โสด	4	11.11
หม้าย	2	5.56

ตารางที่ 4.1 ข้อมูลทั่วไปผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ 36 คน (ต่อ)

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
5. ท้องถิ่นที่อยู่อาศัย		
ตำบลบางพลีใหญ่	17	47.22
ตำบลบางปลา	13	36.11
ตำบลบางแก้ว	4	11.13
ตำบลบางโฉลง	1	2.77
ตำบลราชาเทวะ	1	2.77
ตำบลหนองปรือ	0	0.00

จากตารางที่ 4.1 พบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 26 คน คิดเป็นร้อยละ 72.23 เป็นเพศชาย 10 คน คิดเป็นร้อยละ 27.77 ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 40-60 ปี จำนวน 31 คน คิดเป็นร้อยละ 86.11 รองลงมามีอายุต่ำกว่า 40 ปี จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 11.11 และอายุ 61 ขึ้นไปจำนวน 1 คนคิดเป็นร้อยละ 2.78 จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาจำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 38.88 รองลงมาเป็นระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่าจำนวน 12 คนคิดเป็นร้อยละ 33.33 และระดับสูงกว่ามัธยมศึกษา มีจำนวน 10 คนคิดเป็นร้อยละ 27.79 ส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรส จำนวน 30 คนคิดเป็นร้อยละ 83.33 รองลงมาเป็นสถานภาพโสด จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 11.11 และน้อยที่สุดคือ สถานภาพหม้ายจำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 5.56 ผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นส่วนใหญ่มีถิ่นที่อยู่อาศัยในเขตตำบลบางพลีใหญ่จำนวน 17 คนคิดเป็นร้อยละ 47.22 รองลงมาอาศัยอยู่ในเขตตำบลบางปลาจำนวน 13 คนคิดเป็นร้อยละ 36.11 อาศัยอยู่ในเขตตำบลบางแก้วจำนวน 4 คนคิดเป็นร้อยละ 11.13 และอาศัยอยู่ในตำบลบางโฉลงและตำบลราชาเทวะจำนวนเท่ากันคือ 1 คน ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 2.27 เท่ากัน

1.2 รายชื่อผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นและภูมิปัญญาท้องถิ่น (ผลิตภัณฑ์/ผลงาน) ในเขตอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ รายละเอียดตามตารางที่ 4.2

ตารางที่ 4.2 รายชื่อผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นและภูมิปัญญาท้องถิ่น (ผลิตภัณฑ์/ผลงาน) ในเขต
อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

ลำดับ ที่	ชื่อผู้ทรงภูมิปัญญา	ภูมิปัญญา (ผลิตภัณฑ์/ผลงาน)	ท้องถิ่นที่อยู่อาศัย
1	นายวิชัย เปลียนศรีนวล	การเพาะต้นชวนชม	ตำบลบางพลีใหญ่
2	นางสาวอัญญา สุยะดา	งานพันท์แก้ว	ตำบลบางพลีใหญ่
3	นางทองใบ เฉลิมเกียรติพิกุล	ขนมปั้นสิบสูตรโบราณ	ตำบลบางพลีใหญ่
4	นางปนัดดา ปะนางรอง	พุทราเชื่อม	ตำบลบางพลีใหญ่
5	นางเจริญ ประจักษ์	ขนมเม็ดขนุน	ตำบลบางพลีใหญ่
6	นางบุญศรี พุ่มมาล	ขนมชั้นสมุนไพร	ตำบลบางพลีใหญ่
7	นางพรรณทิพย์ เตี้ยงาม	การเพาะเห็ดฟาง	ตำบลบางพลีใหญ่
8	นายธนพล เตี้ยงาม	การต้นอ่อนทานตะวัน	ตำบลบางพลีใหญ่
9	นางวงษ์ พูลศิริ	นวดแผนโบราณ	ตำบลบางพลีใหญ่
10	นางคุณพร อุประ	ถั่วงอกอบแก้ว	ตำบลบางพลีใหญ่
11	นางอัยลดา สุนทรชาติ	จักสานตะกร้าพลาสติก	ตำบลบางพลีใหญ่
12	นายสิทธิชัย ไกรตันชัย	กล้วยกวนรสมะขาม	ตำบลบางพลีใหญ่
13	นางพรรณณี อรุณส่ง	ข้าวหมาก	ตำบลบางพลีใหญ่
14	นายสมหมาย สัมฤทธิ์ตะทอล	ปุ๋ยจุลินทรีย์	ตำบลบางพลีใหญ่
15	นายวาทีท ไทโรวิมาน	ครูช่าง (สอนและผลิตเครื่องดนตรีไทย)	ตำบลบางพลีใหญ่
16	นางสาววรรณิ เปลียนสินวล	ทองม้วนกะทิสอ	ตำบลบางพลีใหญ่
17	นายสำเร็จ สมจิตต์	ผลิตสวิงจับปลา	ตำบลบางพลีใหญ่

ตารางที่ 4.2 รายชื่อผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นและภูมิปัญญาท้องถิ่น (ผลิตภัณฑ์/ผลงาน) ในเขต
อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ (ต่อ)

ลำดับ ที่	ชื่อผู้ทรงภูมิปัญญา	ภูมิปัญญา (ผลิตภัณฑ์/ผลงาน)	ท้องถิ่นที่อยู่อาศัย
18	นางวรวรรณ หนุงาม	พลาสติกแคลเซียม	ตำบลบางปลา
19	นางกาญจนา ผ่านโผน	น้ำพริกนรกพลาสติก	ตำบลบางปลา
20	นายชาลี หนุงาม	พลาสติกเนื้อทอง	ตำบลบางปลา
21	นายชาลี มานีรักษ์	พลาสติกแตกเดี่ยว	ตำบลบางปลา
22	นางทรัพย์มณี จันทมงคล	น้ำว่านทางจระเข้	ตำบลบางปลา
23	นางศิริพร สวัสดิ์ศุภผล	กระเป๋าสานจากเส้นพลาสติก ดอกไม้จากผ้าใยบัว ผ้าปักลายทอง	ตำบลบางปลา
24	นางภิญญาดา บุญพิทักษ์	น้ำพริกปลาหวาน	ตำบลบางปลา
25	นางนภาพร ทรัพย์สมบูรณ์	พลาสติกแห้ง ปลาน้ำแข็ง	ตำบลบางปลา
26	นางพรพณา พัดทอง	พวงหรีดดอกไม้แห้ง	ตำบลบางปลา
27	นางเพลินใจ แก้วสมนึก	ละครชาตรี	ตำบลบางปลา
28	นายวิจิตร วัฒนจันทร์	วงดนตรีปี่พาทย์	ตำบลบางปลา
29	นางวันเพ็ญ แก้วนุ่ม	ขนมดอกจอก	ตำบลบางปลา
30	นางวชิราภรณ์ เพ็ชรรัตน์	กล้วยคลุกเกลือวชิราภรณ์ พวงหรีด	ตำบลบางปลา

ตารางที่ 4.2 รายชื่อผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นและภูมิปัญญาท้องถิ่น (ผลิตภัณฑ์/ผลงาน) ในเขตอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อผู้ทรงภูมิปัญญา	ภูมิปัญญา (ผลิตภัณฑ์/ผลงาน)	ท้องถิ่นที่อยู่อาศัย
31	นายธรรม เกตุคล้ายแสง	น้ำมันนวดสมุนไพรจากก้านพลู ผลิตภัณฑ์พอกผิวหน้า	ตำบลบางแก้ว
32	นางศุภฤกษ์ อนุรักษสุนทร	กะหรี่ปั๊พ	ตำบลบางแก้ว
33	นางสาววรรณรัตน์ นิจผล	ซีฟิ่งสมุนไพร	ตำบลบางแก้ว
34	นางสุมิตรา วาทะพุกกะณะ	สุพัตราเทียนหอม	ตำบลบางแก้ว
35	นางปัทมา ฉิมบ้านไร่	เครื่องปั้นวิจิตรศิลป์	ตำบลบางโหลง
36	นางนันทพันธ์ ธนาศุภวัฒน์	ผลิตภัณฑ์จากผ้าใยบัว	ตำบลราชาเทวะ

2. ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการจำแนกตามสาขา/ถิ่นที่อยู่อาศัย (ตำบล)

จำนวนภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ จำแนกตามสาขา/ถิ่นที่อยู่อาศัย (ตำบล) รายละเอียดตามตารางที่ 4.3

2.1 การศึกษารวบรวมและพัฒนาบทเรียนภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ 4 ประเด็น คือ 1) ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับองค์ความรู้และผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่น 2) กระบวนการเรียนรู้ส่งเสริมประสบการณ์และการถ่ายทอดภูมิปัญญาของผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่น 3) ลักษณะผลิตภัณฑ์หรือผลงาน และ 4) ขั้นตอนการผลิตหรือการดำเนินการ และแบ่งองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็น 4 สาขา คือ 1) สาขาคหกรรม ได้แก่ อาหาร ขนม 2) สาขาศิลปกรรม ได้แก่ งานหัตถกรรม งานประดิษฐ์ ดนตรีนาฏศิลป์ 3) สาขาสาธารณสุข ได้แก่ ยาสมุนไพร การนวดแผนโบราณ และ 4) ด้านการเกษตรกรรม

ตารางที่ 4.3 จำนวนภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ จำแนกตามสาขา/ถิ่นที่อยู่อาศัย (ตำบล) 41 ภูมิปัญญา (ผลิตภัณฑ์/ผลงาน)

ตำบล	สาขา						
	การเกษตร	คหกรรม (อาหาร/ขนม)	ศิลปกรรม			สาธารณสุข	
			งานประดิษฐ์	หัตถกรรม	ดนตรีนาฏศิลป์	ยาสมุนไพร	การนวด
บางพลีใหญ่	4	8	1	2	1		1
บางปลา		10	4	1	2		
บางแก้ว		1	1			3	
บางไฉลง			1				
ราชาเทวะ			1				
หนองปรือ			0				
รวม	4	19	8	3	3	3	1
ร้อยละ	9.75	46.34	19.51	7.31	7.31	7.31	2.47

จากตารางที่ 4.3 พบว่า ด้านที่มีผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นมากที่สุด คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอาหาร/ขนม จำนวน 19 ภูมิปัญญา (ผลิตภัณฑ์/ผลงาน) คิดเป็นร้อยละ 46.34 รองลงมาคือ ด้านงานประดิษฐ์ จำนวน 8 ภูมิปัญญา (ผลิตภัณฑ์/ผลงาน) คิดเป็นร้อยละ 19.51 ด้านการเกษตร จำนวน 4 ภูมิปัญญา (ผลิตภัณฑ์/ผลงาน) คิดเป็นร้อยละ 9.75 ด้านหัตถกรรม ด้านดนตรีนาฏศิลป์ และด้านยาสมุนไพรมีจำนวนภูมิปัญญาท้องถิ่นเท่ากัน คือ ด้านละ 3 ภูมิปัญญา (ผลิตภัณฑ์/ผลงาน) คิดเป็นร้อยละ 7.31 ในแต่ละด้าน ส่วนด้านที่มีจำนวนภูมิปัญญาน้อยที่สุดคือ ด้านการนวด จำนวน 1 ภูมิปัญญา (ผลิตภัณฑ์/ผลงาน) คิดเป็นร้อยละ 2.47

3. ข้อมูลกระบวนการเรียนรู้และระยะเวลาส่งเสริมประสบการณ์ การถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น (ผลิตภัณฑ์/ผลงาน) และข้อมูลอื่นๆ ของผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตอำเภอ

บางพลี จังหวัดสมุทรปราการ จำนวน 36 คน ได้มาจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่น และนำมาสังเคราะห์และนำเสนอ โดยมีรายละเอียดดังนี้

3.1 กระบวนการเรียนรู้และระยะเวลาสั่งสมประสบการณ์ของผู้ทรงภูมิปัญญา

36 คน

ผู้ทรงภูมิปัญญาแต่ละคนจะมีกระบวนการเรียนรู้และการสั่งสมประสบการณ์ในลักษณะที่แตกต่างกัน ดังรายละเอียดที่แสดงไว้ในตารางที่ 4.4

ตารางที่ 4.4 ข้อมูลกระบวนการเรียนรู้และการสั่งสมประสบการณ์ของผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่น

36 คน

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
1. กระบวนการเรียนรู้		
1.1 เรียนรู้ด้วยตนเองจากการลงมือปฏิบัติ	5	13.88
1.2 ได้รับการถ่ายทอดจากคนในครอบครัวหรือบรรพบุรุษ	16	44.44
1.3 เรียนรู้จากผู้รู้ที่ไม่ใช่คนในครอบครัว	8	22.22
1.4 เข้ารับการอบรมจากหน่วยงานที่เปิดอบรม	7	19.46
รวม	36	100
2. ระยะเวลาการสั่งสมประสบการณ์		
2.1 ต่ำกว่า 10 ปี	8	22.22
2.2 10-20 ปี	20	55.55
2.3 21-40 ปี	7	19.44
2.4 41 ปีขึ้นไป	1	2.79
รวม	36	100

จากตารางที่ 4.4 พบว่า ผู้ทรงภูมิปัญญาส่วนใหญ่ได้รับการถ่ายทอดจากคนในครอบครัวหรือบรรพบุรุษ จำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 44.44 รองลงมา คือ เรียนรู้จากผู้รู้ที่ไม่ใช่คนในครอบครัว จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 22.22 เข้ารับการอบรมจากหน่วยงานที่เปิดอบรม จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 19.46 และ เรียนรู้ด้วยตนเองจากการลองผิดลองถูก จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 13.88 สำหรับระยะเวลาการสั่งสมประสบการณ์ของผู้ทรงภูมิปัญญา พบว่า ส่วนใหญ่มีระยะเวลาการสั่งสมประสบการณ์ระหว่าง 10-20 ปี จำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 55.55 รองลงมาคือ มีระยะเวลาการสั่งสมประสบการณ์ต่ำกว่า 10 ปี จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 22.22 มีระยะเวลาการสั่งสมประสบการณ์ 21-40 ปี จำนวน 7 คนคิดเป็นร้อยละ 19.44 และ มีระยะเวลาการสั่งสมประสบการณ์ 41 ปีขึ้นไป มีจำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 2.79

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ เมื่อวันที่ 29- 30 มกราคม 2560 และวันที่ 4, 6 และ 20 กุมภาพันธ์ 2560 ณ บ้านของผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่น (รายละเอียดที่อยู่ของผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นทั้ง 36 คน ตามภาคผนวก บทเรียนภูมิปัญญาท้องถิ่น) มีข้อมูลรายละเอียดเพิ่มเติมเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้และระยะเวลาสั่งสมประสบการณ์ สรุปได้ดังนี้

1. การเรียนรู้ด้วยตนเองจากการลองผิดลองถูก ด้วยความชอบส่วนตัวจึงเรียนรู้ ค้นคว้าจากอินเทอร์เน็ต จากหนังสือ และนำมาฝึกปฏิบัติจนเกิดความชำนาญ รวมกลุ่มสมาชิกในหมู่บ้าน กลายเป็นอาชีพสร้างรายได้ เช่น ผลิตภัณฑ์จากผ้าใยบัว ผ้าปักลายทอง กระเป๋าสานจากเส้นพลาสติก งานพันท์แก้ว มีการคิดค้นขึ้นเองลองหาวิธีใหม่ๆ ค้นคว้าจากอินเทอร์เน็ต ลองผิดลองถูกด้วยตนเอง กลายเป็นอาชีพสร้างรายได้ เช่น การเพาะต้นอ่อนทานตะวัน การเพาะต้นชวนชม ปุ๋ยจุลินทรีย์ ผู้ทรงภูมิปัญญาบางคนมีพรสวรรค์เฉพาะด้านเช่นการต่อเพลง เล่นดนตรีไทย ผลิตและขายเครื่องดนตรีไทย ซึ่งเริ่มจากการเรียนรู้การซ่อมเครื่องดนตรีด้วยตนเอง จากนั้นหัดเล่นเครื่องดนตรีไทยด้วยตนเอง และหัดต่อเพลงด้วยตนเอง ด้วยใจรักและความมุ่งมั่น ค่อยๆพัฒนาฝีมือ จนยึดเป็นอาชีพขายเครื่องดนตรีไทยและเป็นครูสอนดนตรีไทย

2. การได้รับการถ่ายทอดมาจากคนในครอบครัวหรือบรรพบุรุษและนำมาปฏิบัติจนมีความเชี่ยวชาญ มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้ทันสมัย และเกิดความหลากหลาย จนเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชนและกลายเป็นอาชีพหลักของครอบครัว ด้านอาหาร ได้แก่ กะหรี่ปั๊บ พลาสติกแคลเซียม น้ำพริกนรกพลาสติก น้ำหวานทางจระเข้ พลาสติกแห้ง ปลาน้ำแข็ง ก๊วยคลุกเกลือ พุทราเชื่อม ขมมเม็ดขนุน ขนมหันสมุนไพรมะพร้าว ผลิตภัณฑ์ที่สามารถนำมาทำในรูปของวิสาหกิจชุมชน เช่น พลาสติกแดดเดียว พลาสติกเนื้อทอง และบางประเภทสามารถพัฒนาเป็นสินค้าโอท็อปประจำตำบลได้ เช่น น้ำพริกปลาหวาน ผลิตภัณฑ์ด้านงานประดิษฐ์ เช่น พวงหรีด สั่งสมประสบการณ์จนสามารถจัดทำในรูปของกลุ่มแม่บ้านในชุมชน และสวิงจับปลา สามารถสร้างอาชีพรายได้ให้แก่ครอบครัวและมีการจัดตั้งกลุ่มสวิงขึ้น ด้านดนตรี เช่น วงดนตรีปี่พาทย์ สามารถยึดเป็นอาชีพหลักของครอบครัว

3. การเรียนรู้จากผู้รู้ที่ไม่ใช่คนในครอบครัวและมีการฝึกปฏิบัติจริงจนทำให้เกิดความชำนาญ ความเชี่ยวชาญ เช่น ภูมิปัญญาละครชาตรีได้มีครูละครชาตรีจากจังหวัดเพชรบุรีเร่ร่อนมาแสดงที่อำเภอบางพลี กลุ่มคนที่สนใจในละครชาตรีรวมตัวกันจ้างครูผู้รู้ให้มาสอนละครชาตรีให้และสืบทอดต่อกันมารุ่นต่อรุ่นและปรับปรุงบทละครให้ทันสมัยตามสมัยนิยม ภูมิปัญญาที่เกิดจากการศึกษาจากผู้รู้แล้วนำมาฝึกปฏิบัติจนเกิดความเชี่ยวชาญปรับปรุงด้านรสชาติ จนได้สูตรที่ลงตัว ปรับปรุงบรรจุภัณฑ์ให้ทันสมัยพกพาได้ง่ายสวยงามเหมาะแก่การนำไปเป็นของฝาก เช่น กลัวยกวนรสมะขาม ข้าวหมาก ทองม้วนกะทิสด ด้านงานประดิษฐ์ เช่น เทียนหอม พวงหรีดดอกไม้แห้ง การจักสารตะกร้าพลาสติก นอกจากนี้ ผู้ทรงภูมิปัญญาบางด้านได้เรียนรู้จากหมอแผนโบราณที่มาจากถิ่นอื่นที่ตนเองนับถือได้ถ่ายทอดประสบการณ์ให้และได้นำมารักษาการเจ็บป่วยของตนเองจนหายดีและปฏิบัติต่อมาจนเกิดความเชี่ยวชาญและเป็นที่ยอมรับของชุมชนและเป็นอาชีพ เช่น น้ำมันนวดสมุนไพรจากก้านพลู ผลิตภัณฑ์พอกผิวหน้า และนวดแผนโบราณ เป็นต้น

4. การเรียนรู้โดยการอบรมจากหน่วยงาน ยกตัวอย่างเช่น ผู้ทรงภูมิปัญญาได้เข้าอบรมจากสถานฝึกอาชีพเฉพาะ จากนั้นนำมาฝึกฝนให้เกิดความชำนาญเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน รวมกลุ่มสมาชิกในชุมชนร่วมกันทำเป็นอาชีพเสริม มีการพัฒนาสูตรใหม่ๆที่อร่อย เช่น ถั่วกรอบแก้ว ขนมปั้นสิบสูตรโบราณ ขนมดอกจอก ด้านการเกษตร เช่น การเพาะเห็ดฟาง ผู้ทรงภูมิปัญญาได้เรียนรู้จากสถานฝึกอาชีพเฉพาะและพัฒนาปรับปรุงจากเชี่ยวชาญและยึดเป็นอาชีพได้ ด้านงานประดิษฐ์ เช่น เครื่องปั้นวิจิตรศิลป์ กลุ่มออมทรัพย์ของชุมชน ได้ส่งคณะกรรมการไปเรียนรู้จากสถาบันฝึกอาชีพเพื่อผลิตสินค้าที่เป็นเอกลักษณ์ไทยเพื่อเผยแพร่ให้ชาวต่างชาติเนื่องจากสถานที่ตั้งอยู่ใกล้สนามบินสุวรรณภูมิ จึงได้จัดตั้งเป็นกลุ่มเครื่องปั้นวิจิตรศิลป์เป็นอาชีพที่สร้างรายได้ นอกจากนี้ ผู้ทรงภูมิปัญญาทำขี้ผึ้งสมุนไพรได้เข้าศึกษาหลักสูตรสาธารณสุขจากนั้นนำมาฝึกปฏิบัติจนเกิดความเชี่ยวชาญและเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชนและยังพัฒนาประสบการณ์จากการค้นคว้าอินเทอร์เน็ต ทำบรรจุภัณฑ์ให้มีขนาดเล็ก สวยงามพกพาสะดวก และเป็นอาชีพที่สร้างรายได้

5. ภูมิปัญญาหรือผลิตภัณฑ์ที่ได้รับรางวัล ได้แก่

- 1) กะหรี่ปั๊ป ได้รับรางวัล OTOP 4 ดาว
- 2) ปลาสดลิ้นแคลเซียม ได้รับรางวัลที่ 1 ระดับประเทศ สถาบันเกษตรกรดีเด่นแห่งชาติ ประเภทกลุ่มเกษตรกรแปรรูปสัตว์น้ำจืด และได้มาตรฐาน ออย. ประเภทอาหารสำเร็จรูปที่พร้อมบริโภคทันที
- 3) น้ำพริกนรกปลาสด ได้รับรางวัล สินค้า OTOP ระดับ 3 ดาว
- 4) พุทราเชื่อม ได้รับรางวัล ร้านเซลล์ชวนชิม และรางวัลผลิตภัณฑ์ระดับห้าดาว
- 5) ขี้ผึ้งสมุนไพร ได้รับรางวัลพระราชทานกลุ่มอาชีพดีเด่นจากพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 และรางวัลผลิตภัณฑ์ดีเด่น จาก OTOP
- 6) ผลิตภัณฑ์พอกผิวหน้า และน้ำมันนวดสมุนไพรจากก้านพลู ได้รับรางวัลผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน สินค้า OTOP ระดับ 5 ดาว ประจำปี 2552

7) สุพรรณิธานหอม ได้รับรางวัล สินค้า OTOP ระดับ 2 ดาว ประเภทของใช้ตกแต่ง ของที่ระลึกตามโครงการคัดสรรสุดยอดหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ไทย ปี 2550

8) ข้าวหมาก ได้รับรางวัล สินค้า OTOP ระดับ 4 ดาว ประเภทอาหารจากวิสาหกิจชุมชน กลุ่มพัฒนาการแปรรูปการเกษตร

9) กล้วยกวนรสมะขาม ได้รับรางวัลสินค้า OTOP ระดับ 4 ดาว ประเภทอาหารจากวิสาหกิจชุมชนกลุ่มพัฒนาการแปรรูปการเกษตร และรางวัล ผลิตภัณฑ์ดีเด่นประจำอำเภอบางพลี ประเภทอาหารแปรรูป ปี 2549

10) เครื่องดนตรีไทย ได้รับรางวัลพระราชทานผู้มีผลงานดีเด่นด้านวัฒนธรรมของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ จากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาสยามบรมราชกุมารี ปี 2544 และเป็นครูภูมิปัญญาไทยรุ่นที่ 1 สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

11) งานแพ้นท์แก้ว ได้รับรางวัลไอท็อป 4 ดาวของจังหวัดสมุทรปราการ และใบรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.)

4. การถ่ายทอดภูมิปัญญาหรือองค์ความรู้ของผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่น

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ เมื่อวันที่ 29- 30 มกราคม 2560 และวันที่ 4, 6 และ 20 กุมภาพันธ์ 2560 ณ บ้านของผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่น (รายละเอียดที่อยู่ของผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นทั้ง 36 คน ตามภาคผนวก บทเรียนภูมิปัญญาท้องถิ่น) พบว่า ผู้ทรงภูมิปัญญา มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาหรือองค์ความรู้โดยวิธีต่างๆ ซึ่งสามารถสรุปได้เป็น 3 วิธีหลักคือ

4.1 การได้รับเชิญไปเป็นวิทยากรสอนตามกลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มหรือศูนย์ฝึกอาชีพต่างๆในชุมชน สถานศึกษา และหน่วยงานต่างๆ ของทางราชการและเอกชน ซึ่งเป็นการถ่ายทอดภูมิปัญญาเพื่อสร้างอาชีพในชุมชนสำหรับบุคคลที่สนใจและยังเป็นการสืบสานอนุรักษ์ภูมิปัญญาหรือองค์ความรู้ ภูมิปัญญาหรือผลิตภัณฑ์ที่ถ่ายทอดโดยวิธีนี้ คือ 1) กลุ่มงานประดิษฐ์ เช่น งานแพ้นท์แก้ว ผลิตภัณฑ์จากผ้าใยบัว ดอกไม้จากผ้าใยบัว ผ้าปักลายทอง พวงหรีด 2) กลุ่มอาหาร เช่น ถั่วกรอบแก้ว ขนมปั้นสิบสูตรโบราณ กะหรี่ปั๊บน้ำว่านหางจระเข้ 3) กลุ่มดนตรีและนาฏศิลป์ เช่น เครื่องดนตรีไทย และ 4) กลุ่มสาธารณสุข เช่น น้ำมันนวดสมุนไพรจากก้านพลู

4.2 การถ่ายทอดภูมิปัญญาหรือองค์ความรู้ให้กับคนในครอบครัวและผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งในและนอกชุมชน ในรูปแบบเข้ามาฝึกเป็นกลุ่ม เป็นรายบุคคล และการเข้าเยี่ยมชมและสาธิตการทำผลิตภัณฑ์ เป็นการถ่ายทอดตัวต่อตัวให้กับผู้สนใจเข้ามาศึกษาที่แหล่งผลิตโดยตรง ณ สถานที่ของผู้ทรงภูมิปัญญา ได้แก่ 1) กลุ่มอาหาร เช่น ข้าวหมาก ทองม้วนกะทิสด น้ำพริกนรกปลาสด ปลาสด แคลเซียม ปลาน้ำแข็ง ขนมเม็ดขนุน ขนมชั้นสมุนไพร ปลาสดเนื้อทอง ปลาสดแดดเดียว กล้วยกวน

รสมะขาม พุทราเชื่อม ขนมหอกจอก 2) กลุ่มเกษตรกร เช่น การทำปุ๋ยจุลินทรีย์ การเพาะเห็ดฟาง การเพาะต้นอ่อนทานตะวัน การเพาะต้นชวนชม 3) กลุ่มงานประดิษฐ์ เช่น พวงหรีดดอกไม้แห้ง สूपัตราเทียนหอม เครื่องปั้นวิจิตรศิลป์ 4) กลุ่มหัตถกรรม เช่น จักสานตะกร้าพลาสติก สวิงจับปลา 5) กลุ่มสาธารณสุข เช่น ผลิตภัณฑ์พอกผิวหน้า นวดแผนโบราณ ชีผึ้งสมุนไพโร และ 6) กลุ่มดนตรีและนาฏศิลป์ เช่น วงดนตรีปี่พาทย์ ละครชาตรี

4.3 การถ่ายทอดให้กับคนในครอบครัวเท่านั้น ทั้งนี้เนื่องจากผู้ทรงภูมิปัญญาได้ใช้เวลาสั่งสมประสบการณ์และคิดสูตรขึ้นเองเพื่อเป็นอาชีพของครอบครัว จึงประสงค์ที่จะถ่ายทอดให้คนในครอบครัวเท่านั้นเพื่อสืบสานอาชีพของครอบครัวต่อไป เช่น ผลิตดินแห้ง ก่อถ้วยตุ๊กเกลือวิจิตรกรรม

ตอนที่ 2 ผลการพัฒนาบทเรียนภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ได้ให้นิยาม การพัฒนาบทเรียนภูมิปัญญาท้องถิ่นว่า หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่มีการวางแผนกำหนดทิศทางไว้ล่วงหน้าโดยต้องเป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น ขององค์ความรู้ ทักษะ ผลงานของชาวบ้านในท้องถิ่น หรือ สิ่งบุคคลตระหนักและยึดปฏิบัติ อันมีที่มาจากคำสั่งสมและพิสูจน์แล้วว่า มีผลทั้งด้านดีและไม่ดีต่อการดำเนินชีวิตหรือการทำงานซึ่งได้มาจากการสั่งสมประสบการณ์สืบทอดกันมา และนำมาปรับปรุงพัฒนาขึ้น มาเป็นผลงานที่มีการสร้างสรรค์และใช้ในการดำรงชีวิตให้เข้ากับสภาพแวดล้อมปัจจุบัน สิ่งที่เป็นชุดข้อมูลสำหรับใช้ในการเรียนรู้ บทเรียนจะอธิบายเหตุการณ์และเงื่อนไขที่เกิดขึ้นและคำอธิบายนั้นต้องมีคุณค่าในการนำไปปฏิบัติซึ่งคำอธิบายที่ชัดเจน และเกิดการเรียนรู้ในกระบวนการนั้น สำหรับการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เป็นการศึกษารวบรวมอย่างเป็นระบบของภูมิปัญญาท้องถิ่นของผู้ทรงภูมิปัญญาในเขตอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ และจัดรวบรวมไว้ในรูปแบบของฐานข้อมูลบทเรียนภูมิปัญญา ซึ่งบทเรียนภูมิปัญญาแต่ละบทประกอบด้วย 1) ประวัติผู้ทรงภูมิปัญญา 2) กระบวนการเรียนรู้สั่งสมประสบการณ์ 3) การถ่ายทอดประสบการณ์/ภูมิปัญญา 3) ลักษณะผลิตภัณฑ์/ผลงาน และ 4) ขั้นตอนการผลิต/การดำเนินการ การศึกษาวิจัยในครั้งนี้สามารถพัฒนาบทเรียนภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือผลิตภัณฑ์ได้ทั้งสิ้น 41 ภูมิปัญญาหรือผลิตภัณฑ์ โดยแบ่งเป็น 4 สาขา 7 ด้าน คือ 1) สาขาเกษตร 2) สาขาหัตถกรรม ได้แก่ ด้านอาหารและขนม 3) สาขาศิลปกรรม ได้แก่ ด้านงานประดิษฐ์ ด้านหัตถกรรม และด้านดนตรีนาฏศิลป์ และ 4) สาขาสาธารณสุข ได้แก่ ด้านยาสมุนไพร และด้านการนวดแผนโบราณ รายละเอียดของบทเรียนภูมิปัญญา ตามภาคผนวก

ตอนที่ 3 ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาศูนย์เรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมของชุมชนตามบริบทของชุมชนในเขตอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

3.1 สภาพปัญหาศูนย์การเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมของชุมชนในเขตอำเภอบางพลี

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกประธานกรรมการหมู่บ้าน 83 หมู่บ้านของ 6 ตำบลในเขตอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ และผู้ทรงภูมิปัญญา 36 คนจาก 22 หมู่บ้าน พบว่า สถานที่ที่ใช้เป็นศูนย์เรียนรู้มีส่วนร่วมกับชุมชนมีหลากหลาย ได้แก่ บ้านของประธานกรรมการหมู่บ้าน บ้านของผู้ทรงภูมิปัญญา วัด ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) สถานีอนามัย สำนักงานเทศบาล โรงเรียน วัด และสถานที่ราชการอื่นๆ ที่ได้รับอนุญาตเป็นครั้งๆไป สามารถสรุปสภาพปัญหาศูนย์การเรียนรู้มีส่วนร่วมกับชุมชนในเขตอำเภอบางพลีได้เป็น 5 ด้าน คือ

3.1.1 ด้านอาคารสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวก

1) ไม่มีอาคารสถานที่เฉพาะขึ้นอยู่กับสถานการณ์ ส่วนใหญ่จะใช้สถานที่ที่สามารถเป็นศูนย์การเรียนรู้ชั่วคราวเป็นครั้งๆไป เช่น วัด ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบล (ที่ทำการ อบต.) โรงเรียน บ้านประธานกรรมการหมู่บ้าน บ้านของผู้ทรงภูมิปัญญา ลานกิจกรรมชุมชน ห้องสมุดชุมชน เป็นต้น ซึ่งใช้เป็นที่จัดการประชุม การฝึกอบรม และการสาธิต และการลงมือฝึกปฏิบัตินั้นจะจัดที่บ้านผู้ทรงภูมิปัญญา หรือในพื้นที่เกษตรกรรม ไร่นา สวน ของผู้ทรงภูมิปัญญา

2) ไม่มีวิทยากรหรือเจ้าหน้าที่ประจำคอยแนะนำ การจัดประชุมและการสาธิตส่วนใหญ่ประธานและคณะกรรมการหมู่บ้าน จะเป็นผู้จัดและผู้อำนวยความสะดวก ส่วนภาคปฏิบัติผู้ทรงภูมิปัญญาจะทำหน้าที่เป็นวิทยากรและฝึกปฏิบัติที่บ้านหรือพื้นที่เกษตรกรรมของผู้ทรงภูมิปัญญาเอง

3) เนื่องจากไม่มีอาคารสถานที่ประจำ ดังนั้น สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆจะไม่เพียงพอขึ้นอยู่กับสถานที่ที่ได้รับความอนุเคราะห์ให้จัดประชุมหรือสาธิตจะมีให้ สิ่งที่ขาดแคลนที่สุดคือ คอมพิวเตอร์ และสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้สูงอายุและคนพิการ

3.1.2 ด้านวัสดุอุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอน

1) เนื่องจากไม่มีอาคารสถานที่ประจำ ดังนั้น วัสดุอุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอนมีจำกัดและไม่ครอบคลุมกับการจัดการเรียนการสอนภูมิปัญญาที่หลากหลายได้ ขึ้นอยู่กับสถานที่ที่ได้รับความอนุเคราะห์ให้จัดการประชุมหรือสาธิต โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สื่ออิเล็กทรอนิกส์ และคอมพิวเตอร์ช่วยสอน และรวมถึงชิ้นงานหรือตัวอย่างผลิตภัณฑ์ของจริงที่นำมาแสดงให้เห็น มีจำกัด เว้นแต่จะจัดการฝึกปฏิบัติที่บ้านของผู้ทรงภูมิปัญญาซึ่งสามารถใช้อุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอนที่บ้านของผู้ทรงภูมิปัญญาที่จะอนุเคราะห์ได้

2) ไม่มีการรวบรวมบทเรียนภูมิปัญญาท้องถิ่นประเภทต่างๆ ไว้อย่างเป็นระเบียบหรือเป็นหมวดหมู่ เนื่องจาก ไม่มีอาคารสถานที่ประจำ จึงไม่มีการจัดเก็บไว้ ส่วนใหญ่ข้อมูลบทเรียนภูมิปัญญาจะสามารถหาได้จากบ้านของผู้ทรงภูมิปัญญา แต่ส่วนใหญ่ไม่มีการบันทึกไว้เป็นข้อมูลที่เป็นลายลักษณ์อักษร เป็นต่อเพียงการบอกเล่าปากต่อปากสืบทอดกันมากเป็นรุ่นๆ ผู้ที่สนใจก็ไปศึกษาจากผู้ทรงภูมิปัญญาที่บ้านของผู้ทรงภูมิปัญญาเขาเอง

3.1.3 ด้านการจัดการเรียนการสอนและการถ่ายทอดภูมิปัญญา

1) กระบวนการเรียนการสอน ๆ ไม่มีระเบียบแบบแผนที่ชัดเจน ขึ้นอยู่กับวิทยากรซึ่งส่วนใหญ่ก็คือ ผู้ทรงภูมิปัญญาในแต่ละผลิตภัณฑ์หรือแต่ละด้าน ผู้ที่สนใจผลิตภัณฑ์หรือภูมิปัญญาด้านไหนก็ไปศึกษาจากผู้ทรงภูมิปัญญาที่บ้านของผู้ทรงภูมิปัญญา ขึ้นอยู่กับผู้ทรงภูมิปัญญาจะยินดีถ่ายทอดให้หรือไม่ ซึ่งผู้ทรงภูมิปัญญาบางคนก็ไม่ประสงค์ที่จะถ่ายทอดให้กับบุคคลภายนอก เพราะเป็นภูมิปัญญาที่ถ่ายทอดจากรุ่นบรรพบุรุษหรือเป็นกิจการของครอบครัว ซึ่งจะถ่ายทอดให้กับบุคคลในครอบครัวหรือเครือญาติเท่านั้น การจัดการเรียนการสอนขึ้นอยู่กับเทคนิคของครูผู้ทรงภูมิปัญญาโดยอาศัยประสบการณ์ถ่ายทอดเน้นการปฏิบัติให้เห็นจริงทำได้จริง จนสามารถออกไปประกอบอาชีพได้หรือที่เรียกว่า “Learning by Doing”

2) การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาหรือเชิญผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นมาร่วมแสดงความคิดเห็นในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในสถานศึกษา ยังมีจำกัดและการเชิญผู้ทรงภูมิปัญญามาสอนในสถานศึกษาสอดแทรกในกลุ่มสาระต่างๆมีจำกัด ส่วนใหญ่จะพานักเรียนไปเยี่ยมชมที่บ้านของผู้ทรงภูมิปัญญาหรือในพื้นที่เกษตรกรรมของผู้ทรงภูมิปัญญาในลักษณะของการทัศนศึกษา ไม่ได้มีการฝึกปฏิบัติจริง หรือเป็นการเชิญผู้ทรงภูมิปัญญานำผลงานผลิตภัณฑ์ของตนมาแสดงและจำหน่ายในงานแสดงสินค้าที่ทางสถานศึกษาจัด

3.1.4 ด้านบุคลากรและการบริหารจัดการ

1) เนื่องจากไม่มีสถานที่ประจำ ผู้ที่อำนวยความสะดวกการประชุมหรือสาธิต คือ ประธานและคณะกรรมการหมู่บ้าน รวมถึงข้าราชการท้องถิ่นตามสายงานที่เกี่ยวข้อง และผู้ทรงภูมิปัญญาซึ่งทำหน้าที่เป็นวิทยากร ทั้งนี้ ไม่มีบุคลากรประจำ แต่งตั้งขึ้นมาเฉพาะกาลเท่านั้น

2) โครงสร้างและการบริหารจัดการยังมีจำกัดและไม่ชัดเจน เนื่องจากไม่มีบุคลากรประจำ ส่วนใหญ่ก็จะเป็นกลุ่มคนจิตอาสา เข้ามาร่วมการจัดประชุมและสาธิต โดยไม่มีค่าตอบแทนใดๆ เว้นแต่หน่วยงานท้องถิ่นจะให้การสนับสนุน ส่วนประธานและคณะกรรมการหมู่บ้านรวมถึงข้าราชการท้องถิ่นก็ปฏิบัติงานตามสายงานและหน้าที่ที่กำหนด

3.1.5 ด้านงบประมาณสนับสนุนและการบริหารจัดการ

งบประมาณจากหน่วยงานรัฐบาล องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น งบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐ มีจำกัดและยังไม่เพียงพอ เช่น ค่าวิทยากรบรรยาย และวัสดุอุปกรณ์สำหรับฝึกปฏิบัติ และใช้ในการจัดประชุมและสาธิต ดังนั้น ชุมชนจึงจัดตั้งเป็นรูปแบบของกลุ่มผลิตภัณฑ์เฉพาะอย่างที่มีมุ่งเน้นอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อจัดเก็บค่าใช้จ่ายต่างๆเองจากสมาชิกในกลุ่มเอง ผู้ที่สนใจจะเรียนก็ต้องเสียค่าใช้จ่ายให้กับกลุ่มสมาชิกเอง แต่หากเป็นกลุ่มสมาชิกผลิตภัณฑ์ที่เป็นที่รู้จักและมีผู้สนใจเรียนมาก หน่วยงานราชการท้องถิ่นจะให้ความช่วยเหลือด้านงบประมาณบางส่วน แต่ไม่แน่นอนตายตัว

3.2 แนวทางการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมของชุมชนในเขตอำเภอบางพลี

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกและประชุมกลุ่ม 3 ครั้ง ซึ่งผู้เข้าร่วมประกอบด้วยประธานกรรมการหมู่บ้าน 22 คน ผู้ทรงภูมิปัญญา 36 คนจาก 22 หมู่บ้าน และผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาและภูมิปัญญาท้องถิ่นจำนวน 12 คน ได้ข้อสรุปแนวทางการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมของชุมชนในเขตอำเภอบางพลี 5 ด้านดังนี้

3.2.1 ด้านอาคารสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวก

1) ตั้งอยู่ในชุมชนเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน การเข้าใช้สถานที่ควรมีความยืดหยุ่น เพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกทั้งต่อผู้เรียนและผู้ให้ความรู้ มีวิทยากรหรือผู้เชี่ยวชาญหรือเจ้าหน้าที่คอยแนะนำ มีความสะดวกในการเข้าถึงไม่ว่าจะเป็นการเดินทางเท้า ขั้บรถ พายเรือ สามารถเปิดบริการนอกเวลาราชการและยามค่ำคืนได้เพื่อความสะดวกของสมาชิกที่เป็นเกษตรกร

2) อาจจะมีหรือไม่มีอาคารสถานที่เฉพาะก็ได้ขึ้นอยู่กับบริบทของชุมชน เป็นสถานที่ที่คนในชุมชนสามารถรวมตัวกันได้ง่าย การเดินทางสะดวก อากาศถ่ายเทสะดวก ไม่เป็นสถานที่ที่คนพุกพลา้นมากจะทำให้ผู้สอนและผู้เรียนเสียสมาธิได้ง่าย สถานที่ที่สามารถเป็นศูนย์การเรียนรู้ เช่น วัด ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบล โรงเรียน บ้านผู้ใหญ่บ้าน หรือ บ้านของคนในชุมชนที่ชาวบ้านเคารพนับถือ ร้านค้าชุมชน ลานกิจกรรมชุมชน ห้องสมุดต่างๆในชุมชน สถานที่ของเอกชน ศาลาประชาคม สถานที่อาจจะเป็นที่บ้านของปราชญ์ชาวบ้านหรือผู้ทรงภูมิปัญญาก็ได้ในกรณีที่ผู้ทรงภูมิปัญญามีข้อจำกัดในการเดินทาง อาคารมีความมั่นคง แข็งแรงและกว้างขวางพอที่จะจัดกิจกรรมกลุ่ม เช่น การประชุม การฝึกอบรม การทำ work shop การสาธิตต่างๆ ได้

3) ตกแต่งสถานที่ภายนอกและภายในอาคารด้วยสัญลักษณ์ความเป็นบางพลี เช่น ภาพประเพณีของชาวบางพลีที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของชุมชน/ท้องถิ่น รูปแบบอาคารควรใช้ลักษณะศิลปะไทยประยุกต์หรือแสดงถึงเอกลักษณ์ของท้องถิ่นชุมชน ควรมีห้องแสดงวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น และจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนในเขตอำเภอบางพลี เช่น ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาต่างๆของชุมชน

4) ภายในตัวอาคารควรมีสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เช่น มีสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ไฟฟ้า ประปา ห้องสุขา โต๊ะ เก้าอี้ พัดลม เครื่องเสียง วิทยุบอร์ด อุปกรณ์ไอที ห้องน้ำ ห้องสมุด ห้องคอมพิวเตอร์ ห้องเรียน/ห้องประชุม มีเครื่องขยายเสียงที่มีขนาดพอเหมาะกับสถานที่ มีกระดานสนทนา/ปากกา สถานที่ที่เป็นศูนย์การเรียนรู้ควรคำนึงถึงความสะดวกสำหรับผู้พิการด้วย สิ่งอำนวยความสะดวกพิจารณาตามลักษณะงานที่จำเป็น เช่น ห้องเรียนสามารถปรับเปลี่ยนตามการใช้งาน ในปัจจุบันเข้าสู่ยุคสังคมผู้สูงอายุ ควรจัดหาอุปกรณ์หรือออกแบบอาคารเครื่องอำนวยความสะดวกที่ช่วยบริการผู้สูงอายุด้วย

5) สถานที่ควรเป็นแบบถาวรเพื่อรวบรวมผลงานจากภูมิปัญญาท้องถิ่นหลายๆด้านไว้ด้วยกัน มีบทเรียนภูมิปัญญาเป็นลายลักษณ์อักษรเป็นเอกสารให้ผู้สนใจได้ศึกษาต่อไป มีห้องสมุดที่มีคอมพิวเตอร์พร้อม เครื่องฉายอินเตอร์เน็ตตามจำนวนที่เหมาะสม พร้อมให้บริการสืบค้นความรู้และแบ่งปันความรู้ความ

คิดเห็นให้แก่ผู้สนใจทั่วไปเพื่อเป็นสถานที่ให้ประชาชนทั่วไปได้เรียนรู้อย่างมีความสุข มีร้านค้าชุมชนเพื่อใช้จัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้เชิงธุรกิจร่วมกัน รวมทั้ง เป็นสถานที่จำหน่ายผลิตภัณฑ์ของชุมชน ควรมีลักษณะเป็น one stop for all activities เช่น เป็นศูนย์รับสมัคร ลงทะเบียนสมาชิก เป็นศูนย์ประสานงานเพื่อการจัดการเรียนรู้ เป็นศูนย์รวมเอกสารและสื่อ เกี่ยวกับภูมิปัญญาหรือความรู้เพื่อการประกอบอาชีพให้สมาชิกยิ้มไปอ่านศึกษาด้วยตนเอง เป็นศูนย์แสดงสินค้าของสมาชิก (ถ้ามีความกว้างขวางพออาจเป็นที่จัดจำหน่ายสินค้าของสมาชิก) เป็นศูนย์ให้บริการธุรกรรมการเงินของสหกรณ์ออมทรัพย์ของชุมชน จัดสถานที่ให้เป็นชุมชนต้นแบบ เพื่อการศึกษาดูงาน โดยจัดรูปแบบการถ่ายทอดองค์ความรู้แบบครบวงจรในลักษณะของศูนย์การเรียนรู้หรือพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้ มีห้องเรียนรู้กลุ่มอาชีพชุมชนเพื่อจัดกิจกรรมเผยแพร่ผลงานกลุ่มอาชีพในชุมชน และพร้อมใช้เป็นที่ฝึกอบรมและพัฒนาอาชีพ รวมทั้ง ยังใช้เป็นห้องประชุมได้อีกด้วย มีลานกิจกรรมชุมชน เพื่อใช้เป็นสถานที่จัดกิจกรรมการละเล่นพื้นเมืองหรือจัดกิจกรรมการเรียนรู้กลางแจ้งสำหรับเยาวชนในชุมชน

3.2.2 ด้านวัสดุอุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอน

1) ภายในศูนย์การเรียนรู้ควรมี กระดานบอร์ด และบอร์ดแสดงโปสเตอร์ เป็นอุปกรณ์หลัก ไมโครโฟน หรือเครื่องขยายเสียงแบบมีสายสะพายคล้องไหล่

2) รวบรวมบทเรียนภูมิปัญญาท้องถิ่นประเภทต่างๆ บันทึกรายละเอียดประวัติความเป็นมา ลำดับขั้นตอนวิธีการ พร้อมทั้งภาพประกอบอย่างละเอียดเป็นขั้นเป็นตอน รวบรวมองค์ความรู้ของบางพลี จากสื่อหนังสือ วารสาร สื่อมัลติมีเดีย ที่เกี่ยวข้องกับสถานที่สำคัญ บุคคลสำคัญ อาชีพ ความเป็นอยู่ อาหารการกิน วัฒนธรรมประเพณี เพื่อความสะดวกสำหรับผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญาในการถ่ายทอดภูมิปัญญาและผู้รับการถ่ายทอดสามารถทำความเข้าใจได้ง่าย เพื่อเป็นการเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้แพร่หลายมากขึ้น อีกทั้งยังสามารถรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่เพื่อให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาสามารถนำข้อมูลดังกล่าวมาพัฒนาหลักสูตรให้กับท้องถิ่นของสถานศึกษาที่ตั้งอยู่ในท้องถิ่นนั้น ทั้งในรูปแบบหนังสือและหนังสืออิเล็กทรอนิกส์

3) สื่อ/อุปกรณ์สำหรับการบริการที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้ที่หลากหลายและเพียงพอ สื่อ วัสดุ อุปกรณ์ ที่ใช้ถ่ายทอดความรู้ ควรใช้สื่อที่เป็นของจริงเพื่อใช้ในการฝึกปฏิบัติได้ เช่น อุปกรณ์ การทำมาหากินของชาวบางพลี วัสดุหรืออุปกรณ์ของจริง ใช้ในกรณีศึกษาดูงานในสถานที่จริง เช่น การเลี้ยงปลา สลิด การปลูกมะม่วง การเกษตรผสมผสาน สื่อ IT เพื่อให้สมาชิกได้ชมหรือดูตามความสะดวกสบายของตนเอง เช่น youtube facebook website ต่างๆ หนังสือ เอกสาร แผ่นพับ เพื่อให้สมาชิกอ่าน ศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับอาชีพ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การขาย เอกสารตัวอย่าง เช่น เอกสารศุลกากรเพื่อการส่งออก เอกสารการทำธุรกรรมการเงินระหว่างประเทศ การจดสิทธิบัตร การขอรับรองมาตรฐานการผลิต จัดหาวัสดุอุปกรณ์ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เพียงพอและแสวงหาความร่วมมือจากหน่วยงานต่างๆ ในการจัดทำสื่อควรเปิดโอกาสให้เอกชนได้มีส่วนร่วมในการสร้างแบบเรียนวัสดุอุปกรณ์ได้

อย่างอิสระ จัดทำสื่อมัลติมีเดียประกอบการเรียนรู้ เพื่อความน่าสนใจ และสะดวกต่อการเรียนการสอน และสอดคล้องกับพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียนยุคใหม่ สื่อ/วัสดุอุปกรณ์ต้องมีความทันสมัย

4) วัสดุอุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอนเป็นของในชุมชนเป็นภูมิปัญญาของชุมชนนั้นๆ สื่อรูปแบบต่างๆที่ทำให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพมากกว่าการได้ฟังการบรรยายเพียงอย่างเดียว ภูมิปัญญาชาวบ้าน สื่อพื้นบ้านเช่น ลิเก หมอลำ ตามบริบทชุมชน คอมพิวเตอร์ หรือเครื่องมือสื่อสารแล้วแต่เรื่องที่จะสอน เรียนรู้ผ่านสื่อการเรียนรู้อุปกรณ์ต่างๆ เช่น จากวิทยากร จากสื่อวิทยุ วิทยุทัศน์ โทรทัศน์ คอมพิวเตอร์ แบบเรียนสำเร็จรูป หนังสือพิมพ์ การประชุม การอบรม เป็นต้น ทั้งนี้การจัดการศูนย์การเรียนรู้ที่ดี ควรจะต้องสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนเป็นสำคัญ ควรจัดหาวัสดุอุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอนที่เหมาะสมสำหรับห้องต่างๆ เช่น หนังสือหรือวารสารที่เหมาะสมกับผู้อ่านทุกเพศทุกวัย บอร์ดนิทรรศการสำหรับจัดแสดงศิลปะ จารัตประเพณี วัฒนธรรมและภูมิปัญญาต่างๆของชุมชน รวมทั้งวิทยุทัศน์ เทปบันทึกภาพ-บันทึกเสียง อีกทั้งไม่ควรละเลยการเล่นสำหรับเด็กและวัสดุอุปกรณ์ประกอบการเล่นของเด็กในเชิงสร้างสรรค์

3.2.3 ด้านการจัดการเรียนการสอนและการถ่ายทอดภูมิปัญญา

1) กระบวนการเรียนการสอน นำภูมิปัญญามาประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับผู้เรียน ในเรื่องระดับขั้นของผู้เรียน รวมถึงภูมิปัญญาที่เหมาะสมในระดับความสามารถของผู้เรียนในการเรียนรู้ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ากับศาสตร์อื่นๆ ในการจัดการเรียนการสอน บุคลากรการสอนให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้และสร้างผลงานเป็นเอกลักษณ์ท้องถิ่นได้ สร้างกิจกรรมที่เสริมสร้างให้ผู้เรียนได้มีโอกาสฝึกฝนทักษะ เพื่อให้เกิดการถ่ายทอดนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน การเรียนการสอน ควรเป็นลักษณะกลุ่มสนใจ สนองความต้องการของคนในชุมชน มีรูปแบบหลากหลาย ยืดหยุ่น โดยไม่ทิ้งความเป็นกันเอง ความใกล้ชิด การมีส่วนร่วม การถ่ายทอดองค์ความรู้ เน้นการสาธิต การลงมือปฏิบัติ การเรียนรู้จากสถานที่และของจริง ทุกกิจกรรมควรมีการจัดการความรู้ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การบันทึกข้อมูล ตลอดจนเผยแพร่การทำงานพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ อย่างมีส่วนร่วมของชุมชนเขตอำเภอบางพลี ควรสร้างบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนรู้หรือสภาพแวดล้อมที่ชุมชนต้องการหรืออยากมาพบปะสังสรรค์และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การจัดการเรียนการสอน ควรคำนึงถึงสภาพความแตกต่างของผู้เรียน

2) กระบวนการเรียนรู้ควรเริ่มต้นที่วิทยากรได้แก่ 1) ประชาชนชาวบ้านของชุมชน ผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งเป็นที่ยอมรับในสังคมมาเป็นวิทยากร ครูผู้สอน เล่าประสบการณ์ ถ่ายทอดความสำเร็จ ความรู้ หรือร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ความสำเร็จ 2) ผู้มีชื่อเสียงในชุมชนระดับจังหวัด ระดับประเทศมาเป็นต้นแบบในการช่วยอนุรักษ์ศิลปะ วัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม อันจะนำไปสู่การให้การยอมรับ ความร่วมมือและความตั้งใจในการเรียนรู้ของชุมชน 3) ใช้สื่อการสอนที่สามารถฝึกปฏิบัติจริงได้ เห็นผลสัมฤทธิ์รวดเร็วหรือหากไม่สามารถปฏิบัติจริงได้ ควรใช้สื่อการสอนที่ทำให้ผู้เรียนเห็นภาพ 4) สร้างบรรยากาศความเป็นกันเอง สนุกสนานรื่นรมย์

3) จัดให้มีวิทยากรเป็นผู้ดูแลการสอนเรื่องภูมิปัญญาด้วยตนเอง เพื่อเป็นการเพิ่มศักยภาพการถ่ายทอดความรู้ นำปราชญ์ท้องถิ่นเข้าสู่ระบบการศึกษาและมีค่าตอบแทนให้การยกย่องครูภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อเป็นการส่งเสริมให้เกิดการถ่ายทอดอย่างต่อเนื่อง ปราชญ์ชาวบ้าน ที่ถ่ายทอดความรู้ ควรเป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจ มีประสบการณ์เกี่ยวกับภูมิปัญญาในชุมชนท้องถิ่นของตน และควรเป็นผู้ที่มีเทคนิคที่หลากหลายในการถ่ายทอดความรู้ ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนต่างๆ ที่ใช้ในการเรียน โดยให้ปราชญ์ มีส่วนร่วมในการเป็นผู้ให้ความรู้ ทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ เชิญวิทยากรภายในท้องถิ่นมาช่วยถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาของท้องถิ่น เชิญวิทยากรผู้เชี่ยวชาญจากหน่วยงานอื่น มาแนะนำเสริมองค์ความรู้

4) สนับสนุนให้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ และอยู่ในบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ ภูมิปัญญา สร้างความร่วมมือระหว่างโรงเรียนในกลุ่มภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร และเชิญผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นมาร่วมแสดงความคิดเห็นในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในสถานศึกษา โรงเรียนในกลุ่มอาจจะเลือกภูมิปัญญาท้องถิ่นละ 1 โรงเรียน 1 ภูมิปัญญา ให้เด่นชัดเพื่อรักษาไว้ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นๆ ให้โรงเรียนเป็นศูนย์กลางของการจัดการศึกษา และให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางในการจัดกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน ให้บุคคลหน่วยงานต่างๆ เข้ามาเสนอแนะให้ความเห็นและมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน

5) หลักสูตรเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นให้มีสอดคล้องกับหลักสูตรที่ทางกระทรวงศึกษาธิการกำหนด และจัดให้มีปราชญ์ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการกำหนดหลักสูตร ส่วนบุคลากรทางการศึกษาต้องศึกษาภูมิปัญญาของชุมชนและหาความรู้เพิ่มเติมเพื่อกำหนดหลักสูตร การจัดทำหลักสูตรมาจากการระดมความเห็นของบุคคล องค์กร แห่งบางพื้นที่ ต้องสนับสนุนการค้นคว้าวิจัย การบริหารจัดการด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการศึกษา เพื่อเป็นการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ให้ประสบผลสำเร็จ สสำรวจข้อมูลพื้นฐานด้านต่างๆของพื้นที่โครงการ ได้แก่ ด้านครัวเรือน รายได้ อาชีพ ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม หาข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นของพื้นที่โครงการ และจะดียิ่งขึ้นหากมีข้อมูลของพื้นที่ใกล้เคียง หรือข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีทรัพยากร สภาวะแวดล้อมและวิถีชีวิตใกล้เคียงกับพื้นที่เป้าหมาย คัดเลือกหัวข้อที่จะถ่ายทอด และทำตารางกิจกรรม เสนอต่อผู้นำท้องถิ่น กำหนดเป้าหมายที่จะรับการอบรม/การถ่ายทอดองค์ความรู้ ประสานงานกับวิทยากร จัดทำเอกสาร จัดเตรียมเครื่องมือ วัสดุ อุปกรณ์ ดำเนินการอบรม สรุปและติดตามผล

6) การเตรียมความพร้อมในด้านต่างๆวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมาย จัดหาบุคลากรที่เหมาะสมดำเนินการติดตามประเมินผลการเรียนการสอนแบบสาธิต ปฏิบัติ การเรียนรู้เชิงประสบการณ์ ผสมผสานกระบวนการกลุ่มถ่ายทอดโดยปราชญ์ชาวบ้าน เน้นกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิตของคนในชุมชน ให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม และมุ่งการพัฒนาแบบพึ่งตนเอง ให้สมาชิกมีการแบ่งปันความรู้ด้วยวิธีการเรียนแบบร่วมมือ การร่วมแสดง ความคิดเห็น การจัดการความรู้(ความรู้ที่ฝังอยู่ในคน Tacit Knowledge และความรู้ที่ชัดแจ้ง Explicit Knowledge

7) การจัดกิจกรรมต่างๆควรให้สอดคล้องและเหมาะสมกับปัญหาและความต้องการของคนในชุมชน หรือท้องถิ่น กิจกรรมที่จัดควรครอบคลุมการศึกษาพื้นฐาน ด้านอาชีพ ด้านข้อมูลข่าวสาร การพัฒนาทักษะชีวิต การพัฒนาสังคมและชุมชนและกิจกรรมที่สร้างความสัมพันธ์อันดีกับชุมชน ควรอ้างรักษากิจกรรมเพื่อประชาสัมพันธ์กิจกรรมที่เป็นอัตลักษณ์ชุมชนบางพลีให้ประชาชนต่างถิ่นมาท่องเที่ยว/เยี่ยมชม คือ ประเพณี โยนบัว หรือตักบาตรทางเรือ การศึกษาดูงานนอกสถานที่จริง เช่น การเพาะเลี้ยงปลาสด การทำสวนมะม่วง การปลูกพืชผสมผสาน การทำขนม การแปรรูปอาหาร การทำบรรจุภัณฑ์ การสาธิต เช่น การทำอาหารการถนอมอาหาร การทำของฝากของขวัญเพื่อจำหน่ายนักท่องเที่ยว การแปรรูปผลิตภัณฑ์ การตัดกิ่ง/ตอนกิ่ง การทำปุ๋ยอินทรีย์ การฝึกอบรม/การทำ work shop เช่น กระบวนการส่งออกผลิตภัณฑ์ การบริหารการเงิน การยกระดับสุขลักษณะของการผลิต การใช้วัสดุบรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม การใช้วิทยากรบรรยาย ในวิทยาการใหม่ๆ เช่น การรักษาความสดของสินค้า ตลาดการส่งออก การใช้เทคโนโลยีไอที เพื่อให้สมาชิกใช้เวลาว่างของตนเองศึกษา

3.2.4 ด้านบุคลากรและการบริหารจัดการ

1) บุคลากร ควรเป็นลักษณะอาสาสมัครและเจ้าหน้าที่ประจำ ที่เป็นคนในชุมชน ทั้งนี้เพื่อสะดวกในการประสานงานด้านต่างๆ มีการจัดประชุมอย่างสม่ำเสมอ ควรจ้างบุคลากรประจำ ประกอบด้วยผู้บริหารศูนย์ และเจ้าหน้าที่ประจำ ซึ่งควรเป็นบุคคลในท้องถิ่น ควรพัฒนาให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาศูนย์ฯ เข้าใจบทบาทหน้าที่ของศูนย์ฯและของตนเอง ควรมีผู้นำกลุ่มซึ่งได้จากการเลือกโดยสมาชิก เช่น ผู้ใหญ่บ้าน เกษตรกรดีเด่น สมาชิกคัดเลือกกันเองเพื่อให้เข้าสู่ตำแหน่งต่างๆ โดยได้รับคำปรึกษาจากภาครัฐ เช่น พัฒนาการจังหวัด มหาวิทยาลัย การจัดจ้างทำโดยคณะกรรมการด้วยวิธีการที่โปร่งใส รับอาสาสมัครจากนิสิต นักศึกษา ผู้มีจิตกุศล อาสาช่วยงาน เป็นวิทยากร

2) ด้านการบริหารจัดการ ควรมีการกำหนดโครงสร้างการบริหารอย่างชัดเจน เช่น ในรูปของ คณะกรรมการด้านนโยบาย คณะกรรมการบริหาร หรือคณะทำงานชุดต่างๆ ว่าจะต้องมีองค์ประกอบอย่างไร ควรให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ ตั้งแต่การวางแผน การดำเนินงานและการกำกับ ติดตาม ประเมินผล มีการจัดอบรมบุคลากรภายในหน่วยงานให้รู้จักกับท้องถิ่น ศูนย์การเรียนรู้ของตนเองก่อนที่จะเข้าร่วมกับชุมชนเพื่อให้ทราบธรรมเนียม วัฒนธรรมปฏิบัติของท้องถิ่น บุคลากรต้องมีคณะกรรมการดำเนินการบริหารจัดการที่สามารถรับผิดชอบงานในแต่ละด้านของศูนย์ฯ โดยคณะกรรมการมีวาระการดำรงตำแหน่งไม่เกินวาระละ 2 ปี ที่อาจมาจากการเลือกตั้งหรือการสรรหา ควรมีการกำหนดคุณสมบัติของคณะกรรมการให้หลากหลายเพื่อร่วมกันดำเนินกิจกรรมตามแผนได้ง่าย คณะกรรมการควรจัดทำแผนยุทธศาสตร์ แผนปฏิบัติงานประจำปี มีการติดตามความสำเร็จของแผน และกิจกรรมต่างๆในแผน ทั้งนี้ ควรมีการกำหนดระเบียบกติกาศูนย์เรียนรู้เพื่อความเป็นระเบียบและทำให้การทำงานเป็นเอกภาพมีประสิทธิภาพประสิทธิผลยิ่งขึ้น และเพื่อให้การบริหารจัดการ ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายควรมีที่ปรึกษาที่มีประสบการณ์ด้านภูมิปัญญา

ท้องถิ่นหรือการจัดการการเรียนรู้หรือด้านการตลาด การประชาสัมพันธ์ เป็นพี่เลี้ยงให้คณะกรรมการไม่เกิน 3 คนและสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามวาระของคณะกรรมการ

3) ด้านการพัฒนาบุคลากร เช่น ครู ผู้บริหาร ให้มีความรู้ความเข้าใจเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง ส่งเสริมให้บุคลากรได้อบรมการจัดทำหลักสูตรให้สอดคล้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น สร้างขวัญและกำลังใจให้แก่บุคลากรที่ดำเนินการเกี่ยวกับภูมิปัญญา ท้องถิ่น และมีการวางแผนการจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่องส่งเสริมสนับสนุนบุคลากรที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับการถ่ายทอดภูมิปัญญา ในรูปแบบเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ประกาศเกียรติคุณ ยกย่อง เป็นต้น ส่งเสริมให้บุคลากรในโรงเรียนไปศึกษา ดูงานและเรียนรู้จากแหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่น นำปราชญ์มาเข้าสู่ระบบการศึกษามีค่าตอบแทนศึกษากระบวนการนวัตกรรมการเรียนรู้ของปราชญ์ชาวบ้าน แบบเชิงลึกเจาะจงเฉพาะด้าน จำแนกตามขอบข่ายองค์ความรู้ทางภูมิปัญญาไทย เพื่อเปรียบเทียบกระบวนการนวัตกรรมการเรียนรู้ ที่เกิดขึ้นว่ามีความเหมือนหรือแตกต่างกันในมิติใดบ้างอย่างไร เพื่อเป็นข้อมูลในการพัฒนาถ่ายทอดความรู้

4) สร้างความร่วมมือและสนับสนุนจากชุมชน และวัดที่อยู่ในชุมชนนั้น ๆ สร้างความเข้าใจกับชุมชน โดยการให้ผู้ปกครองนักเรียนได้ตระหนักและเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น การจัดเครือข่ายของการเรียนรู้ จัดตั้งและพัฒนาองค์กรพื้นฐานระดับชาวบ้าน ชุมชน สถาบัน บุคคล โดยการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ ในลักษณะการจัดการศึกษาคว่มุ่งเน้นในการกระบวนการกลุ่มในการแก้ปัญหา เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ มีกลไกในการดึงทรัพยากรท้องถิ่น มาจัดการศึกษา ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ากับศาสตร์อื่นๆ เน้นให้ชุมชนเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการดำเนินงานทุกขั้นตอนตั้งแต่การวางแผน การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งที่มาของความรู้ ไปจนถึงการประเมินและติดตามผลการเรียนรู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนจะต้องเป็นกำลังหลักในการถ่ายทอดความรู้ให้ผู้ที่สนใจ การบริหารจัดการเป็นหน้าที่ของคนในชุมชน ที่จะดำเนินการเองโดยผ่านผู้นำชุมชน ผู้สนับสนุนการจัดสร้างศูนย์ฯและประชาชนในพื้นที่ ควรจัดให้มีเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นมีการพัฒนาบุคลากรอย่างสม่ำเสมอ การบริหารจัดการใช้หลักคิดสี่ด้าน ได้แก่ หลักของการมีส่วนร่วม หลักของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย หลักของการสร้างเครือข่าย และหลักของการเรียนรู้ร่วมกัน หรือ Plan Do Check Act PDCA การบริหารจัดการควรเป็นในรูปแบบ คณะกรรมการที่ได้รับเลือกจากชุมชนและมีการแบ่งโครงสร้างการทำงานอย่างเป็นระบบ

3.2.5 ด้านงบประมาณสนับสนุนและการบริหารจัดการ

1) ต้องจัดหางบประมาณให้เพียงพอต่อการดำเนินการ งบประมาณจากหน่วยงานรัฐบาล องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น งบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐ เช่น ค่าจ้างที่ปรึกษากลุ่ม ค่าวิทยากรบรรยาย งบประมาณสนับสนุนจากบริษัท ภาคเอกชน การหารายได้ของหน่วยงานศูนย์การเรียนรู้ งบประมาณที่ใช้ดำเนินการควรมาจากความร่วมมือของชาวชุมชนส่วนหนึ่งเพื่อปลูกจิตสำนึกการเป็นเจ้าของศูนย์ร่วมกัน และงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นเป็นหลัก เพื่อให้ใช้งบประมาณได้อย่างคุ้มค่าเกิดประโยชน์สูงสุด ภาครัฐควรจัดให้มีงบประมาณที่เพียงพอในการจัดการศึกษาเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยให้อิสระ

ในการบริหารงบประมาณ เพื่อจะได้สนับสนุนการจัดระบบการถ่ายทอดความรู้ได้อย่างเต็มศักยภาพ ควร มีการจัดสรรงบประมาณให้แก่ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เช่น ค่าตอบแทนวิทยากร ค่าวัสดุฝึก เป็นต้น ปัจจุบัน มีแหล่งเงินทุนที่สามารถขอรับการสนับสนุนด้านงบประมาณ เพื่อการสร้างและพัฒนาองค์ความรู้ให้แก่ชุมชน 2 แหล่งดังนี้ 1) กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง โดยสำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ 2) กองทุนพัฒนาบทบาทสตรี โดยกรมการพัฒนาชุมชน ซึ่งทั้งสองกองทุนจะมีคณะกรรมการระดับหมู่บ้าน เพื่อเสนอ/คัดเลือกโครงการที่จะเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน หาแหล่งสนับสนุน เช่น จากรัฐบาล โดยเขียนโครงการของบสนับสนุนหรือตั้งกองทุนโดยใช้บของชุมชนเพื่อการพัฒนาชุมชนเอง ต้องเป็นการร่วมมือของหน่วยงานต่างๆ ในชุมชนบางพลีเพื่อร่วมกันสนับสนุน ด้าน บุคลากร สิ่งอำนวยความสะดวก ชุมชนควรมีส่วนร่วมในการสนับสนุนงบประมาณกับภาครัฐในส่วนที่เหมาะสม

2) งบประมาณควรใช้เป็นค่าตอบแทนแทนการปฏิบัติงานและการจัดหาสื่อ/วัสดุอุปกรณ์ ส่วนเงินเดือนค่าจ้างควรได้รับสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น งบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐ เช่น ค่าจ้างที่ปรึกษากลุ่ม ค่าวิทยากรบรรยาย

3) ต้องมีการติดตามประเมินความสำเร็จของกิจกรรม/โครงการและสำรวจความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมกิจกรรม/โครงการนั้นๆ ด้วย เพื่อพิจารณาหรือประเมินความคุ้มค่าในการจัดกิจกรรม/โครงการนั้นๆ ควรมีการประชาสัมพันธ์ความสำเร็จของกิจกรรม/โครงการให้ชาวชุมชนและสังคมทราบเป็นระยะๆ และต้องไม่ลืมการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อ facebook หรือไลน์ จะทำให้ชาวชุมชน/ผู้เข้าร่วมโครงการเกิดจิตสำนึกของความเป็นเจ้าของศูนย์ นำไปสู่ความภาคภูมิใจในมรดกทางวัฒนธรรมที่บรรพบุรุษสร้างสรรค์ไว้ให้ ประเมินผลการดำเนินงานตามแผนในแต่ละปี พร้อมงบประมาณดำเนินการ

4) ควรมีการจัดตั้งกลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์ตามกลุ่มอาชีพ โดยสมาชิกมีหุ้นในสหกรณ์ ให้สมาชิกกู้ยืมเพื่อประกอบธุรกิจ นำกำไรจากดอกเบี้ยมาแบ่งเป็น 2 ส่วน ส่วนแรกปันผลให้สมาชิก ส่วนที่สอง เป็นค่าบริหารจัดการ ค่าจ้างพนักงาน ค่าสวัสดิการ บริหารโดยสมาชิกเลือกกันมาเองตามคำแนะนำของหน่วยงานของรัฐและสถาบันการเงินที่เกี่ยวข้อง